

KAI KURIE CIVILINIŲ BYLŲ, SUSIJUSIŲ SU BITKOKAINAIS, NAGRINĖJIMO PROBLEMINIAI ASPEKTAI

Artur Doržinkevič

Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos
Privatinės teisės institutas
Elektroninis paštas: ardorzinkevic@stud.mruni.eu

Pateikta 2022 m. birželio 20 d., parengta spaudai 2022 m. spalio 17 d.

DOI: 10.13165/JUR-22-29-2-04

Santrauka. Straipsnyje analizuojamos pagrindinės problemos, su kuriomis susiduriama sprendžiant civilines bylas, susijusias su bitkoinais. Galima išskirti du pagrindinius bitkoinų požymius, kurių pagrindu atsiranda tam tikrų problemų nagrinėjant civilines bylas – decentralizavimas ir anonimiškumas. Atsižvelgiant į minėtus požymius, šiame tyrime analizuojama užsienio teisės doktrina ir užsienio teismų praktika, kuriose buvo susidurta su bitkoinais ar kitomis kriptovaliutomis. Viena esminių problemų, kurias teismas sprendžia tokio pobūdžio bylose, yra klausimas, ar bitkoinai gali būti nuosavybės teisės objektu. Autoriaus nuomone, pagrindinis skiriamasis bruožas, apibūdinantis bitkoino nuosavybę, yra šios kriptovaliutos privačiojo rakto nuosavybė. Atsižvelgiant į skirtingas civilinių bylų, kuriuose sprendžiama dėl bitkoinų, išnagrinėjimo perspektyvas, straipsnyje aptariamos dvi skirtingos situacijos: pirmą, situacijos, kuriose yra duomenų apie asmens, kuriam priklauso bitkoino privatusis raktas, tapatybę; antrą, situacijos, kuriose nėra žinoma asmens, kuriam priklauso privatusis raktas, tapatybė. Autoriaus teigimu, antruoju atveju bus susiduriama su civilinių bylų nagrinėjimo iššūkiais nuo civilinės bylos iškelimo iki priverstinio vykdymo stadijos.

Reikšminiai žodžiai: kriptovaliuta, bitkoinas, civilinis procesas.

Įvadas

Ypatinga šiuolaikinių teisinių sistemų ypatybė yra ta, kad teismams dažnai tenka spręsti bylas dėl klausimų, apie kuriuos jie turi mažai arba iš viso neturi žinių. Tačiau gebėjimas priimti teisingą sprendimą dėl sudėtingo reiškinio, nesigilinant į to reiškinio

detalų veikimo mechanizmą, yra teisinė vertybė (angl. *judicial virtue*)¹. Vienas tokių klausimų yra kriptografinė valiuta (toliau – kriptovaliuta²). Nors teismas neprivalo išmanyti kriptovaliutų veikimo subtilybių, kad suprastų, kaip nagrinėti civilines bylas, kuriose susiduriama su kriptovaliutomis, tačiau bent minimalios žinios apie šią technologiją yra būtinos. Kalbant apie kriptovaliutų sąvoką, negalima apsieiti be bitkoino pavyzdžio. Taip yra todėl, kad bitkoinas iš esmės yra kriptovaliutų „kertinis akmuo“, o daug kitų kriptovaliutų yra sukurtos tokiais pačiais arba panašiais, susijusiais principais³. Tačiau nuo to laiko, kai bitkoinas buvo sukurtas 2008 m.⁴, atsirado daug kitų kriptovaliutų⁵. Didelė kriptovaliutų įvairovė tam tikrais atvejais gali lemti jų skirtingus gavimo (sukūrimo) procesus ir tam tikrus veikimo ypatumus⁶. Nors šiame darbe autorius analizuoja vieną specifinę kriptovaliutą – bitkoiną, tačiau tyrime bus remiamasi aktualia užsienio teismų praktika, kuri susijusi su kai kuriomis kitomis kriptovaliutomis tiek, kiek minėtoje teismų praktikoje pateikti išaiškinimai taikytini ir bitkoinams. Tačiau teismų praktikai susidūrus su konkrečia kriptovaliuta, turėtų būti atsižvelgiama į jos ypatybes kiekvienoje individualioje situacijoje.

Tyrimo objektas – civilinių bylų, susijusių su bitkoinais⁷, nagrinėjimas. Nagrinėjant šio darbo objektą, susiduriama ne tik su teisinių santykių vertinimu, tačiau taip pat ir su tam tikrais informacinių technologijų ypatumais. Šiame tyrime nėra siekiama de-

¹ Max Raskin, „Realm of the Coin: Bitcoin and Civil Procedure“, *Journal of Corporate & Financial Law*, 20, 4 (2015): 970, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2620309.

² Kriptografinės valiutos apibrėžimo „Lietuvių kalbos žodyne“ nepateikta. Semantikos tyrinėtojai akcentuoja šios sąvokos įvairiapusįškumą. Tiksliausiai sąvoką apibūdina dėmenų „kriptografinis“ (reiškiantis pasinaudojimą kriptografinė technologija) ir „valiuta“ dūriny. Tačiau būtina pabrėžti, kad žodis „valiuta“ naudojamas metaforine prasme, kadangi kalbamas dalykas neturi įprastai suvokiamos valiutos požymių ir negali būti pripažįstamas valiuta nei teisine, nei liuanistine prasme (Robertas Stunžinas, „Kriptografinių valiutų srities terminai: reikšmės, raiška ir variantai“, *Terminologija*, 20 (2018): 129–130.

³ Fulya Teomete Yalabik ir Ismet Yalabik, „Anonymous Bitcoin v Enforcement Law“, *International Review of Law, Computers and Technology*, 33, 1 (2019): 36.

⁴ 2008 m. lapkričio 1 d. anoniminis programuotojas (arba programuotojų grupė) slapyvardžiu „Satoshi Nakamoto“ internete paskelbė straipsnį, kuriame autorius pristatė šiuo metu gerai žinomą kriptovaliutą – bitkoiną (Richard Senner ir Didier Sornette, „The Holy Grail of Crypto Currencies: Ready to Replace Fiat Money?“, *Journal of Economic Issues*, 53, 4 (2019): 966–967.

⁵ Pavyzdžiui, eteris (angl. *Ethereum*, ETH), teteris (angl. *Tether*, USDT), kardanas (angl. *Cardano*, ADA) ir kt. Interneto svetainės „Coinmarketcap“ duomenimis, šiuo metu egzistuoja daugiau nei 19 000 įvairių kriptovaliutų, žiūrėta 2022 m. gegužės 21 d., <https://coinmarketcap.com/>.

⁶ Pavyzdžiui, viena iš daugelio bitkoino ypatybių yra tai, kad bitkoinas yra viena iš nedaugelio kriptovaliutų, kuri turi ribotą vienetų skaičių, t. y. maksimaliai pasaulyje gali būti išgauta tik 21 milijonas bitkoino vienetų (Raskin, *supra note*, 1: 971). Egzistuoja tokių kriptovaliutų kaip teteris (angl. *Tether*), kuris yra susietas su realaus pasaulio valiuta – Jungtinių Amerikos Valstijų doleriu. Toks sąsajumas leidžia šią kriptovaliutą apibūdinti kaip stabiliąją kriptovaliutą (angl. *stablecoin*), kadangi, skirtingai nei bitkoinas, teteris išlaiko stabilią vertę nepriklausomai nuo rinkos pokyčių ar paklausos ir pasiūlos dėsnį.

⁷ Naudojant sąvoką „civilinės bylos, susijusios su bitkoinais“, turimos omenyje bylos, kuriose vienaip ar kitaip sprendžiama dėl bitkoinų nuosavybės statuso. Pavyzdžiui, bylos dėl bitkoinų priteisimo iš vieno asmens kitam asmeniui, bylos dėl bitkoinų arešto, bylos dėl bitkoinų realizavimo nemokumo procese ir pan.

taliai išanalizuoti bitkoino ar kitų kriptovaliutų teisinio statuso ar prigimties, juo labiau kad kriptovaliutų veikimo principai yra jau ištyrinėti teisės doktrinoje. Nacionalinėje teisės doktrinoje įvairių kriptovaliutų veikimo principus yra nagrinėję D. Grigaitis⁸ ir E. Mikalajūnas⁹. Užsienio teisės doktrinoje kriptovaliutų veikimo principus yra nagrinėję K. F. K. Low ir E. Teo¹⁰, R. Böhme ir kt.¹¹, F. T. Yalabik ir I. Yalabik¹², M. I. Raskin¹³ ir kiti autoriai.

Šio tyrimo tikslas – išanalizuoti civilinių bylų, susijusių su bitkoinais, nagrinėjimo problematiką. Siekiant įgyvendinti šį tikslą apžvelgiama teisės doktrina ir užsienio teismų praktika, kuriose susidurta su bitkoinų problematika nagrinėjant civilines bylas. Apžvelgus aktualią užsienio teismų jurisprudenciją, pateikiamos išvados ir dėl aktualaus Lietuvos teisinio reglamentavimo, sprendžiant civilines bylas, susijusias su bitkoinais.

Tikslui įgyvendinti iškelti šie uždaviniai: 1) išskirti esminius bitkoinų požymius, dėl kurių kyla problemų nagrinėjant civilines bylas; 2) išanalizuoti, ar bitkoinai gali būti laikomi nuosavybės teisės objektu; 3) išskirti ir išanalizuoti atskirus atvejus, kai valstybė gali užtikrinti asmens pažeistų teisių apsaugą sprendžiant dėl bitkoinų ir kada tai nėra įmanoma.

Tema nagrinėta taikant sisteminį, analizės ir lyginamąjį metodus.

Nagrinėjamos temos aktualumui ir ištirtumui turi reikšmės tai, kad šiuolaikinis skaitmeninis amžius vis labiau modernėja. Nors didžioji dalis esamų ginčų dėl kriptovaliutų operacijų vienaip ar kitaip atsiranda dėl sukčiavimo¹⁴, tačiau užsienio praktikoje vis dažniau pasitaiko atvejų, kai taikomos civilinio proceso taisyklės dėl bitkoinų, pavyzdžiui, siekiant pritaikyti laikinąsias apsaugos priemones. Teismai yra įpareigojami spręsti dėl bitkoinų, nors šios kriptovaliutos nėra aiškios ne tik teisiniu lygmeniu, bet ir savo prigimtimi, esme. Tačiau ginčo esmės neaiškumas neatleidžia teismų nuo pareigos išspręsti ginčą. Autoriaus žiniomis, pirmasis bandymas nagrinėti bitkoinus, siejant juos su civilinių bylų nagrinėjimo problematika, buvo atliktas užsienio doktrinoje dar 2015 metais¹⁵, atsižvelgiant į bendrosios teisės tradicijos ypatumus. Lietuvos teisės doktrinoje ši tema išsamiai dar nėra nagrinėta ir tai, be kita ko, lemia ir šio darbo originalumą. Be to, darbe pateikiama ne tik teorinė civilinių bylų nagrinėjimo analizė pagal Lietuvos teisę, bet ir atsižvelgiama į užsienio teismų praktinius pavyzdžius.

⁸ Denas Grigaitis, „Taikytinos teisės nustatymas kriptovaliutų sistemų dalyvių santykiams“, *Jurisprudencija*, 28, 1 (2021): 161–163.

⁹ Evaldas Mikalajūnas, „NFT doktrininis-teisinis apibrėžimas ir jo problematika, sietina su Europos Sąjungos kriptoteisinių santykių reguliavimo modeliu“, *Jurisprudencija*, 29, 1 (2022): 122–134.

¹⁰ Kelvin F. K. Low ir Ernie G. S. Teo, „Bitcoins and Other Cryptocurrencies As Property?“, *Law, Innovation and Technology*, 9,2 (2017): 3–4.

¹¹ Rainer Böhme ir kt., „Bitcoin: Economics, Technology, and Governance“, *Journal of Economic Perspectives*, 29, 2 (2015).

¹² Yalabik ir Yalabik, *supra note*, 3.

¹³ Raskin, *supra note*, 1.

¹⁴ Josh Krumholz, „Blockchain as Disruptive Technology: Litigation Threats and How to Avoid Them“, *IP Litigator*, 25, 3 (2019): 10.

¹⁵ Raskin, *op. cit.*

Tyrimui esminės reikšmės turėjo šie šaltiniai ir literatūra: jau minėti M. I. Raskin, F. T. Yalabik ir I. Yalabik darbai, taip pat ir kitų autorių darbai. Atliekant analizę ypatingos reikšmės turėjo Kanados ir Jungtinės Karalystės teismų praktika, kadangi joje yra pateikiami praktiniai pavyzdžiai dėl kriptovaliutų problematikos nagrinėjant civilines bylas. Darbe taip pat remiamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso¹⁶ (toliau – CPK), Lietuvos Respublikos civilinio kodekso¹⁷ (toliau – CK) nuostatomis.

1. Decentralizavimas ir anonimiškumas kaip bitkoino požymiai

Minėta, kad darbe nėra siekiama detaliai ištyrinėti kriptovaliutų technologinių aspektų, tačiau tikslinga išskirti kelis esminius šios technologijos požymius, kurie kelia problemų, siekiant įgyvendinti teisminę gynybą civilinėse bylose, kuriose sprendžiama dėl bitkoinų. Konkrečiai kalbama apie bitkoino decentralizavimo ir anonimiškumo požymius.

1.1. Decentralizavimas

Doktrinoje nurodoma, kad bitkoino decentralizavimas pasižymi tuo, kad bitkoinas nėra nei sukurtas, nei valdomas valdžios, pavyzdžiui, centrinio banko. Tai suteikia teisę bet kam pasaulyje sumokėti bet kokią bitkoino vertės sumą tiesiog perleidžiant atitinkamą vietą operacijų knygoje¹⁸ (angl. *distributed ledger*)¹⁹. Vietoj centralizuotos operacijų knygos bitkoinų sistemoje naudojama decentralizuota operacijų knygų sistema, žinoma kaip blokų grandinė (angl. *blockchain*). Blokų grandinė iš esmės yra registras, kuriame yra informacija, sekanti bitkoinų kūrimą ir perkėlimą, panašiai kaip tam tikri bankų registrai seka mokėjimus tarp banko sąskaitų. Tačiau skirtingai nei banko sąskaitos, blokų grandinė nėra prižiūrima centrinės institucijos, o yra tūkstančiuose kompiuterių visame pasaulyje. Šie kompiuteriai internetu yra prijungti prie kitų kompiuterių, kuriuose veikia ta pati programinė įranga, taip sukuriamas tinklas. Kai bitkoino turėtojas nori atlikti mokėjimą bitkoinais, į šį tinklą siunčiama instrukcija, o tinkle esantys kompiuteriai (mazgai) patvirtina operaciją prieš įtraukdami ją į blokų

¹⁶ „Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinio proceso kodeksas“, TAR, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2E7C18F61454/asr>.

¹⁷ „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas“, TAR, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.

¹⁸ Kartais vartojamas terminas „buhalterinė knyga“, tačiau tiksliausiai sąvoką atspindi nemetaforiniai terminai, pavyzdžiui, ES institucijų terminų bazėje IATE šalia metaforinio termino „išsklaidytąji operacijų knyga“ teikiamas nemetaforinis – „paskirstytasis registras“ (IATE) (Stunžinas, *supra note*, 2: 134).

¹⁹ Yalabik ir Yalabik, *supra note*, 3: 37.

grandinės failus, esančius visuose tinklo kompiuteriuose²⁰. Kadangi bitkoinas yra decentralizuotas, niekas negali ginčyti perdavimo teisėtumo²¹. Tokia savybė dažnai įvardijama kaip bitkoinų mokėjimų negrižtamumas (negalimumas atsisakyti mokėjimo). Tai sukuria intensyvią vykdomų operacijų riziką²². Jei bitkoinų mokėjimo operacija įvyksta dėl klaidos ar sukčiavimo, bitkoino mokėjimo sistema nepateikia klaidos anuliuojimo procedūros. Nors pirkėjas ir pardavėjas gali šią problemą išspręsti gera valia, tačiau pačiame bitkoino veikimo „protokole“ nėra procedūros, leidžiančios priverstinai susigražinti lėšas²³.

Taigi, decentralizavimas lemia įvykdytos operacijos negrižtamumo savybę. Teisiniame procese negrižtamumo savybė reiškia, kad net jeigu teismo sprendimo rezoliucinėje dalyje būtų numatytas įpareigojimas pervesti bitkoinus iš vieno asmens kitam, valstybė negalėtų fiziškai įgyvendinti tokio įpareigojimo. Decentralizavimas yra viena esminių bitkoino veikimo idėjų, kadangi ši technologija buvo sukurta tuo tikslu, kad transakcija vyktų tiesiogiai tarp dviejų asmenų, o valstybė jokiais būdais negalėtų daryti intervencijos į šią sritį.

1.2. Anonimiškumas

Kaip minėta, neegzistuoja jokie centralizuoto registro, kuriame būtų sekami asmenys, turintys bitkoinų. Vieninteliai identifikaciniai duomenys yra bitkoino turėtojo viešasis adresas ir privatusis kriptografinis raktas. Kaip asmens banko sąskaitos numeris identifikuojamas pagal skaičių seriją, asmens bitkoino „sąskaitos numeris“ identifikuojamas kaip skaičių ir raidžių serija. Ši raidinė ir skaitmeninė eilutė žinoma kaip viešasis adresas. Jis vadinamas viešuoju, nes kiekvienas, turintis prieigą prie operacijų knygos, gali peržiūrėti adreso likutį, taip pat visas operacijas, įeinančias į adresą ir iš jo. Tai, kas leidžia asmeniui turėti tam tikrą viešąjį adresą, yra jo privataus rakto nuosavybė. Jei asmuo turi privatųjį raktą, jis taip pat gali padaryti transakciją²⁴. Privatusis raktas – tai skaičių seka, simbolizuojanti asmens paskyrą, kurios parašas bus patvirtintas atitinkamu viešuoju raktu²⁵. Kiekviena operacija į viešuosius adresus ir iš jų yra operacijų knygoje, kuri nustato, kiek bitkoinų turi kiekvienas viešasis adresas²⁶. Kaip teigiama doktrinoje, tokį transakcijų metodą galima palyginti su vietos įsigijimu verty-

²⁰ Patvirtinimo procesas apima sudėtingų matematinių galvosūkių sprendimą mazgais, kuriuos valdo naudotojai, žinomi kaip kasėjai (angl. *miners*). Kasėjų kompiuteriai dalyvauja atspėjimo žaidime, o tikimybė laimėti priklauso nuo to, kaip greitai kasėjo kompiuteris gali atlikti skaičiavimus, palyginti su kitų kasėjų kompiuteriais. Tokie vartotojai apibūdinami kaip kasėjai, nes, norėdama paskatinti dalyvius įsitraukti į šį patvirtinimo procesą, sistema atlygina pirmajam, išsprendusiam galvosūkį, nauju bitkoino kiekiu (Low ir Teo, *supra note*, 10: 3–4).

²¹ Yalabik ir Yalabik, *supra note*, 3: 37.

²² Böhme ir kt., *supra note*, 11: 227.

²³ *Ibid.*

²⁴ Raskin, *supra note*, 1: 975.

²⁵ Satoshi Nakamoto, „Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System“, <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>; Yalabik ir Yalabik, *supra note*, 3: 38.

²⁶ Raskin, *op. cit.*, 976.

biinių popierių biržoje. Iš esmės žmogus nusiperka vietą operacijų knygoje, taip gaudamas ribotą kiekį bitkoinų už pinigus (arba tam tikras prekes, paslaugas). Atitinkamai, tas asmuo be jokio leidimo ir nemokėdamas mokesčių gali perduoti savo bitkoinus kitam asmeniui, kuris nori užimti jo vietą operacijų knygoje. Taigi, iš esmės keičiamasi vietomis operacijų knygoje²⁷.

Teisės doktrinoje teigiama, kad vienas iš bitkoinų privalumų, palyginti su kitomis mokėjimo sistemomis, yra jų anonimiškumas, tačiau bitkoinų adresai nėra visiškai anonimiški. Nors adreso turėtojo tapatybė nežinoma, visos su adresu susijusios operacijos iš tikrųjų yra skaidrios ir sekamos blokų grandinėje. Turint atitinkamą informaciją, įskaitant viešai prieinamą informaciją, galima sekti kai kurias bitkoinų operacijas²⁸. Taip galima atsekti asmens kriptovaliutų piniginių²⁹ (angl. *wallets*), į kurią buvo pervestos kriptovaliutos. Tačiau konkretus asmuo, kuriam priklauso kriptovaliutų piniginė, gali išlikti nežinomas. Puikus to pavyzdys yra asmuo (asmenys), kurie sukūrė bitkoiną – Satoshi Nakamoto. Asmenys, slypintys po šiuo pseudonimu, yra iki šiol nežinomi, tačiau jiems gali priklausyti nemaža dalis bitkoinų.

Atsižvelgus į tai, kas išdėstyta, kyla problema, kaip nustatyti kriptovaliutos savininką. Pagrindinis skiriamasis požymis, apibūdinantis nuosavybės teisę į bitkoiną, yra privačiojo rakto nuosavybė³⁰. Dėl šios priežasties bitkoino turėtojas privalo pasirūpinti privačiojo rakto saugumu. Jeigu kas nors kitas turės prieigą prie jo, jis turės prieigą prie bitkoinų viešajame adrese ir todėl galės juos išleisti³¹. Nors egzistuoja įvairūs privačiųjų raktų saugojimo būdai, tačiau galima paminėti kelis esminius: atsispausdinus privatųjį raktą ant popieriaus lapo, saugant jį kompiuteryje ar serveryje, suskirstant į sudedamuosius raktus arba tiesiog įsiminus privatųjį raktą, taip jis egzistuos tik žmogaus atmintyje³². Privačiųjų raktų saugojimo būdai skiriasi saugumu, prieinamumu ir privatumu³³. Todėl kiekvienas asmuo, turintis kriptovaliutų, privatųjį raktą saugo taip, kaip jam yra patogiau, įvertindamas patogumo ir rizikos santykį.

2. Bitkoinas kaip nuosavybės teisės objektas

Turint omenyje kriptovaliutų decentralizavimo ir anonimiškumo požymius, tikslinga įvertinti, su kokiomis problemomis susiduriama sprendžiant civilines bylas, susijusias su bitkoinais. Manytina, kad, nagrinėjant civilinę bylą, kurioje susiduriama su bitkoinais, esminis klausimas, į kurį privaloma atsakyti, yra tai, ar bitkoinas (ir kitos kriptovaliutos) gali būti nuosavybės teisės objektu. Atsakymas į šį klausimą itin svar-

²⁷ Yalabik ir Yalabik, *supra note*, 3: 38.

²⁸ Low ir Teo, *supra note*, 10: 5.

²⁹ Vietos, kuriose saugojamos kriptovaliutos, vadinamos metaforiniu terminu „kriptovaliutų piniginės“. Būtent terminas „kriptografinės valiutos piniginės“ tiksliausiai ir taisyklingiausiai apibūdintų šią sąvoką (Stunžinas, *supra note*, 2: 137).

³⁰ Nakamoto, *supra note*, 25: 2.

³¹ Raskin, *supra note*, 1: 977.

³² *Ibid.*

³³ Yalabik ir Yalabik, *op. cit.* 3: 39.

bus, kadangi tai lemia tinkamą civilinių teisių gynybos būdo pasirinkimą, pavyzdžiui: ar galima formuluoti ieškinio reikalavimą įpareigojant atsakovą priteisti (perduoti) kriptovaliutas iš atsakovo ieškovo naudai; ar galima realizuoti kriptovaliutas nemo-kumo procese; ar galima uždrausti perleisti kriptovaliutas kitiems asmenims laikinųjų apsaugos priemonių forma ir pan. Taigi, atsakymas į minėtą bendrąjį klausimą dėl nuosavybės teisės objekto yra svarbus sprendžiant minėtas civilines bylas.

Daiktinių teisių kontrolei skirtas *numerus clausus* principas reiškia, kad daiktinių teisių sąrašas ir jų turinys yra išsamiai apibrėžiami įstatymo, todėl sutarties laisvė sukurti naujos rūšies ar turinio daiktines teises yra ribojama. Pagal klasikinę *numerus clausus* sampratą šis principas apima ne tik daiktinių teisių sąrašą, jų turinį, bet ir objektus³⁴. Dar senovės Romos daiktinėje teisėje buvo vartojamas daiktų skirstymas į *res corporales* (materialius daiktus) ir *res incorporales* (nematerialius daiktus), tačiau senovės Romos laikais *res incorporales* dar negalėjo būti nuosavybės teisės objektai³⁵. Laikui bėgant daiktų skirstymas į *res incorporales* buvo dalinai užmirštas³⁶, o kai kurios valstybės net šiais laikais laikosi požiūrio, kad tik *res corporales* gali būti nuosavybės teisės objektu. Pavyzdžiui, Vokietijos ir Olandijos kodeksai numato, kad nuosavybės teisės objektu gali būti tik materialūs daiktai. Tačiau Prancūzijos civilinis kodeksas numato, kad nuosavybės teisės objektu gali būti ir nematerialusis turtas³⁷. Pažymėtina, kad visi šie kodeksai priimti dar XIX amžiuje, todėl skirtingo reglamentavimo priežastys neturėtų būti siejamos tik su istoriniu laikotarpiu. Anglosaksų tradicijoje taip pat vyrauja panašus daiktų skirstymas, tačiau naudojant skirtingą terminologiją. Anglijos teisėje tradiciškai laikomasi nuostatos, kad nuosavybė yra dviejų rūšių, t. y. turint nuosavybę (angl. *chose in possession*) arba ją įgyvendinant (angl. *chose in action*)³⁸.

Anglijos teismų praktikoje, kurioje buvo sprendžiama, ar galima taikyti laikinąsias apsaugos priemones bitkoinams, teismai susidūrė su problema, kad bitkoinai negali būti nei *chose in action*, nei *chose in possession*. Tačiau vien tai nereiškia, kad joms negali būti taikomas nuosavybės teisės objektams taikytinas reglamentavimas³⁹. Teismai rėmėsi Jungtinės Karalystės jurisdikcijos darbo grupės (angl. *United Kingdom Jurisdictional Task Force*) išleistu teisiniu pranešimu dėl kriptovaliutų ir išmaniųjų

³⁴ Laurynas Didžiulis, *Lietuvos Respublikos daiktinės teisės modelio atsparumas XXI a. iššūkiams. Daiktinė teisė: ar privatinės teisės pamatai atlaikys XXI a. iššūkius?* (Vilnius: Žuvėdra, 2020), 39–40.

³⁵ Ipolitas Nekrošius, Vytautas Nekrošius ir Stasys Vėlyvis, *Romėnų teisė. Antrasis, pataisytas ir papildytas leidimas*, (Vilnius: Justitia, 1999), 100–101.

³⁶ Doktrinoje pažymima, kad skirstymas į *res incorporales* buvo „primintas“ 1964 m. JAV Jeilio universiteto profesorius Čarlzo A. Reicho dėl XX a. atsiradusios turto formų įvairovės. Profesorius įrodinėjo, kad atsirado naujos nuosavybės formos, kurios turi būti laikomos privačios nuosavybės teisės objektu, siekiant jas apsaugoti nuo kitų asmenų, visų pirma, valstybės institucijų savivalės. Pateiktas aiškinimas atitiko senovės Romos daiktinėje teisėje įtvirtintą, o vėliau primirštą – *res incorporales* (Didžiulis, *supra note*, 34: 40).

³⁷ *Ibid.*

³⁸ „Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio 17 d. nutartis byloje *AA v Persons Unknown* [2019] EWHC 3556 (Comm)“, žiūrėta 2022 m. gegužės 21 d., <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/Comm/2019/3556.html>.

³⁹ *Ibid.*, sprendimo 55–59 punktai.

sutarčių (angl. *smart contracts*)⁴⁰. Nors tai nėra teisingą galią turintis aktas, tačiau jis buvo svarbus aiškinant kriptovaliutų prasmę. Jungtinės Karalystės teismai, vadovaudamiesi minėtu pranešimu, konstatavo, kad nors kriptovaliutos griežtąja prasme neatitinka nuosavybės teisės objektams būdingų požymių, tačiau tai nereiškia, kad kriptovaliutoms neturėtų būti taikomas reguliavimas, kuri būdingas nuosavybės teisės objektams⁴¹. Toks išmanus ir pagirtinas Jungtinės Karalystės požiūris į kriptovaliutas yra bet kokios teisinės sistemos siektinas pavyzdys, kadangi teismas sugeba tinkamai pritaikyti teisės normas, kurios nespėja adaptuotis pagal XXI amžiaus ekonominius ir technologinius pokyčius.

CK 4.38 straipsnis numato, kad nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai ir kitas turtas. Tai reiškia, kad Lietuvos teisėje nuosavybės teisės objektu gali būti ne tik materialus turtas, bet ir *res incorporales*. Ši aplinkybė doktrinoje įvardijama kaip vienas didžiausių CK priėmimo laimėjimų. Lietuvos teisė nenumato *numerus clausus* nuosavybės teisės objektų atžvilgiu ir šiuo požiūriu yra itin patogi dinamiškai ir diversifikuotai XXI amžiaus ekonomikai⁴². Todėl neturi būti daug abejonių dėl to, ar kriptovaliutos gali būti pripažintos nuosavybės teisės objektais pagal Lietuvos teisę. Užsienio teisės doktrina iš esmės pritaria tam, kad XXI amžiuje yra daug objektų, kurie gali būti laikomi nuosavybe. Pavyzdžiui, intelektinės nuosavybės teisės (autorių teisės, patentai, komercinės paslaptys ir kt.), elektra, banko sąskaitoje laikomi pinigai, dematerializuoti vertybiniai popieriai, bitkoinai ir bet kokios kitos kriptovaliutos, kurias asmenys laiko savo skaitmeninėse piniginėse⁴³. Be to, minėti autoriai tyrime net siekia įrodyti, kad asmenų valdomi duomenys (angl. *user-held data*) gali būti laikomi nuosavybės teisės objektu⁴⁴. Šio darbo autoriaus nuomone, Lietuvos teisinis reglamentavimas yra tinkamas nustatant, kad bitkoinai gali būti nuosavybės teisės objektu. Lietuvos teismams susidūrus su kriptovaliutomis civiliniame procese, šią technologiją teismai turėtų laikyti nuosavybės teisės objektu.

3. Privačiojo rakto turėjimo faktas kaip kriterijus, leidžiantis išnagrinėti civilinę bylą

Pripažįstant, kad bitkoinai gali būti nuosavybės teisės objektu, kyla klausimas, kaip nustatyti tai, kam jie priklauso. Tikslinga laikytis pozicijos, kad asmeniu, kuriam priklauso bitkoinai, turėtų būti laikomas tas asmuo, kuriam priklauso privačiojo rakto

⁴⁰ UK Jurisdiction Taskforce, „Legal statement on cryptoassets and smart contracts“, *The LawTech delivery panel*, 2019. Žiūrėta 2022 m. gegužės 21 d., https://35z8e83m1ih83drye280o9d1-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2019/11/6.6056_JO_Cryptocurrencies_Statement_FINAL_WEB_111119-1.pdf.

⁴¹ „Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2020 m. sausio 17 d. nutartis“, *supra note*, 38: 59 punktas.

⁴² Didžiulis, *supra note*, 34: 41.

⁴³ Paulius Jurčys ir kt. „Ownership of User-Held Data: Why Property Law Is the Right Approach“, *Harvard Journal of Law and Technology Digest*, 2021: 15, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3711017

⁴⁴ *Ibid.*, 1.

nuosavybė⁴⁵. Ši aplinkybė yra svarbi siekiant nustatyti atsakovą civilinėje byloje.

Dabartinis reglamentavimas numato, kad ieškinyje, be kita ko, privalo būti nurodytas atsakovo vardas, pavardė, asmens kodas (jeigu žinomas) ir gyvenamoji vieta (CPK 111 straipsnio 2 dalies 2 punktas, 135 straipsnio 1 dalis). Taigi, norėdamas pareikšti ieškinį atsakovui, ieškovas privalo žinoti bent kažkokius atsakovą identifikuojančius požymius. Teismui nustačius, kad ieškinys neatitinka procesiniams dokumentams keliamų reikalavimų (pavyzdžiui, nenurodžius atsakovą identifikuojančių požymių), taikytinas procesinių dokumentų ištaisymo institutas, o šaliai neištaisius nurodytų trūkumų, – ieškinys gražinamas ieškovui (CPK 115 straipsnio 3 dalis). Atsižvelgiant į tai, būtina atskirti atvejus, kai yra žinomas atsakovas, kuriam priklauso bitkoinai, ir kai jis nėra žinomas. Nuo šios aplinkybės priklausys civilinės bylos išnagrinėjimo perspektyvos.

Pažymėtina, kad nors technologiškai išmanūs kriptovaliutos mokėjimo sistemos vartotojai perka ir parduoda kriptovaliutas be tarpininkų (tiesiogiai), tačiau atsižvelgiant į sudėtingą kriptovaliutų gavimo, veikimo, perdavimo ir saugojimo mechanizmą, rinkoje pradėjo kurtis įvairios kriptovaliutų keityklų platformos (angl. *crypto exchanges*), kurios supaprastino šį procesą. Perkant kriptovaliutas keityklose, dažnu atveju šios keityklos perima kriptovaliutų saugojimo ir operacijų vykdymo funkciją, t. y. joms priklauso privatūs kriptografiniai raktai. Tokiais atvejais tikroji transakcija vyksta tarp kriptovaliutos pardavėjo ir kriptovaliutos keityklos, o ne asmens, kuris naudojasi kriptovaliutos keityklos paslaugomis, kadangi pats vartotojas neperleidžia vietos operacijų knygoje, viską padaro kriptovaliutų keityklos. Taigi, tikrasis kriptovaliutos savininkas išlieka tas asmuo, kuriam priklauso privačiojo rakto nuosavybė, o dažnu atveju tai bus kriptovaliutų keityklos paslaugomis užsiimantis juridinis asmuo.

Iš esmės nesvarbu, ar privatusis raktas priklauso fiziniam, ar juridiniam asmeniui, tačiau esminis kriterijus yra šio asmens tapatybės žinojimas.

3.1. Kai žinomas privačiojo rakto turėtojas

Kai žinoma, kam priklauso privatusis raktas, žinoma, kam priklauso kriptovaliutos. Tokiu atveju nekyla problemų dėl jurisdikcijos, kadangi žinomas atsakovo gyvenamosios vietos arba buveinės adresas. Taip pat nekyla problemų civilinės bylos nagrinėjimo metu siekiant tinkamai informuoti atsakovą ir užtikrinti jo teisę gintis. Išnagrinėjus civilinę bylą nekyla problemų siekiant priverstinai įvykdyti teismo sprendimą.

Puikus praktinis pavyzdys yra Ontarijo Aukštesniojo teisingumo teismo (angl. *Ontario Superior Court of Justice*) nutartis⁴⁶, kuria teismas areštavo atsakovams priklausančias kriptovaliutas. Manytina, kad ši nutartis yra svarbi kalbant apie pirmiau minėtus du skirtingus atvejus, susijusius su kriptovaliutų savininkais. Kanados teismas, aiškindamas kriptovaliutų esmę, nurodė, kad blokų grandinė yra tai, kas identifikuoja

⁴⁵ Nakamoto, *supra note*, 25: 2.

⁴⁶ „Ontarijo Aukštesniojo Teisingumo Teismo 2022 m. vasario 22 d. nutartis byloje *Li et al. v. Barber et. al.*, 2022 ONSC 1176 (CanLII)“, žiūrėta 2022 m. gegužės 21 d., <https://www.canlii.org/en/on/onsc/doc/2022/2022onsc1176/2022onsc1176.html?resultIndex=1&fbclid=IwAR0b56yz2m-3rz71LlzVOcWSvxM5M1JT5xG8HMBZ7OS2YsnhaxfJ44PtHpTU>.

nuosavybės teisę ir užfiksuoja operacijas, kurios vyksta. Asmuo, turintis privatųjį raktą (iš esmės slaptažodį), valdo blokų grandinę ir gali būti anoniminis, tačiau esminė operacijų knygos savybė yra tai, kad ją galima įvertinti ir patikrinti. Todėl skaitmeninės operacijos yra matomos ir registruojamos bei yra anoniminės tik tiek, kiek raktą turėtojas nežinomas⁴⁷. Teismas taip pat atkreipė dėmesį į teisinę kriptovaliutų keityklų dalyvavimo reikšmę. Nors skaitmeninės piniginės gali būti valdomos savarankiškai, tačiau dažniausiai jos yra paslaugų teikėjo teikiamos paslaugos dalis, jos pasiekiamos naudojant programą ar programinę įrangą panašiai kaip internetinė bankininkystė. Kriptovaliutų keitykla yra pasitelkiama norint konvertuoti bitkoinus ar kitas valiutas į dekretinius pinigus. Daugelis šių skaitmeninių įstaigų priklauso teismo jurisdikcijai arba yra tose jurisdikcijose, kuriose gali būti priverstinai vykdomi teismo sprendimai ir įsakymai⁴⁸.

Taigi, jei ieškovas turi informacijos, kad nežinomas atsakovas saugo kriptovaliutas kriptovaliutų keitykloje, tai atsakovu byloje turėtų būti traukiamas juridinis asmuo, kuris administruoja šią kriptovaliutų keityklą. Taip yra todėl, kad šis juridinis asmuo turės privatųjį raktą, nusakantį kriptovaliutų nuosavybės požymį. Atitinkamai toks ieškiny (ar, pavyzdžiui, prašymas taikyti laikinąsias apsaugos priemones) būtų reiškiamas pagal atsakovo buveinės vietą (CPK 29 straipsnis). Taigi, praktinių problemų nustatant jurisdikciją neturėtų kilti.

Pradėjus tokią civilinę bylą, juridiniai asmenys, administruojantys kriptovaliutų keityklas, būtų informuoti apie pradėtą civilinę bylą ir galėtų pateikti savo atsikirtimus (CPK 142 straipsnis), o teismui taikius prievartinio pobūdžio veiksmus, tokie juridiniai asmenys būtų priversti paklusti valdingiems teismo nurodymams (CPK 18 straipsnis). Pažymėtina, kad pačios kriptovaliutų keityklos dažnu atveju nesiekia piktnaudžiauti ir bendradarbiauja vykdam teisingumą. Pavyzdžiui, vienoje byloje pati kriptovaliutų keityklos paslaugomis užsiimanti bendrovė laikinai įšaldė sumą, tačiau kartu aiškiai nurodė, kad, įšaldymo padėtis bus sustabdyta, jei nebus gauta teismo laikinoji apsaugos priemonė⁴⁹. Tačiau doktrinoje minimi ir neigiami kriptovaliutų keityklų veiklos aspektai. Teigiama, kad tam tikros kriptovaliutų keityklos laiko konfidencialia didelį kiekį informacijos (ši informacija paprastai yra viešai prieinama operacijų knygoje), taip siekdamas apgauti savo klientus. Praktikoje susiklosto atvejai, kai pareiškiama grupės ieškiniai kriptovaliutų keitykloms, tačiau paaiškėja, kad šios kriptovaliutų keityklos yra nemokios⁵⁰. Be to, kaip minėta, kriptovaliutos priklauso tiems, kas turi privatųjį kriptografinį raktą. Taigi, asmenys, kurie naudojami kriptovaliutų keityklų paslaugomis, dažnai turi tik reikalavimo teisę, o ne nuosavybės teisę į minėtas kriptovaliutas.

⁴⁷ „Ontarijo Aukštesniojo Teisingumo Teismo 2022 m. vasario 22 d. nutartis“, *supra note*, 46: nutarties 22 punktą.

⁴⁸ *Ibid*, nutarties 23 punktą.

⁴⁹ „Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 26 d. nutartis byloje *Lubin Betancourt Reyes v Persons Unknown* [2021] EWHC 1938 (Comm)“, 28 punktą, žiūrėta 2022 m. gegužės 21 d., <https://2m109g1c47ej1qqg1m3mp53u-wpengine.netdna-ssl.com/wp-content/uploads/2021/09/Transcript-Judgment-26.4.21-approved.pdf>.

⁵⁰ Noah Webster ir Aaron Charfoos, „How the Distributed Public Ledger Affects Blockchain Litigation“, *Banking & Financial Services Policy Report*, 37, 1 (2018): 8.

Kalbant apie priverstinį teismo procesinių sprendimų vykdymą, pastebėtina, kad kriptovaliutos nėra apsaugotos nuo priverstinio vykdymo tuo atveju, jeigu asmuo, kuriam priklauso privatusis raktas, gali būti paveikiamas priverstinę galią turinčios teismo nutarties⁵¹. Kalbant apie Lietuvos reglamentavimą, įstatymas reglamentuoja tokių teismo sprendimų priverstinį vykdymą. Autoriaus manymu, civilinių bylų, susijusių su bitkoinais, priverstinio vykdymo tvarka turėtų būti priskiriama prie tokių teismo sprendimų, kuriuos įvykdyti gali tik pats skolininkas, vykdymo. Susiklosčius situacijai, kai skolininkas sprendimo arba antstolio privalomojo nurodymo neįvykdo, teismas gali jam skirti iki 300 eurų baudą už kiekvieną uždelstą įvykdyti sprendimą arba privalomąjį nurodymą dieną išieškotojo naudai (CPK 771 straipsnio 6 dalis). Nors toks procesinės prievartos veiksmas tiesiogiai neįgyvendina teismo procesinio sprendimo, susijusio su bitkoinų perleidimu, tačiau taikomų baudų idėja grindžiama tuo, kad baudos sukels reikšmingą finansinę naštą skolininkui, jis bus motyvuotas kuo greičiau įvykdyti teismo sprendimą. Baudos sumokėjimas neatleidžia skolininko nuo pareigos atlikti arba nutraukti teismo sprendime ar privalomajame nurodyme nustatytus veiksmus (CPK 771 straipsnio 7 dalis).

Doktrinoje taip pat yra pasiūlytas variantas, kad antstolis, areštuodamas bitkoinus, galėtų juos perkelti į teismo virtualią piniginę, t. y. teismas galėtų saugoti bitkoinus savo atidarytoje kriptovaliutų piniginėje⁵². Tačiau toks sprendimų būdas yra abejotinas, nes teismas yra ne vienalytis subjektas, o institucija, susidedanti iš daugelio žmonių, todėl užtikrinti privačiojo rakto apsaugą būtų labai komplikuota. Autoriaus nuomone, valstybė neturėtų prisiimti atsakomybės, susijusios su privačiojo rakto saugojimu.

3.2. Kai privačiojo rakto turėtojas nežinomas

Daug sudėtingesnis atvejis, kai yra žinomas tik asmens, kuriam priklauso kriptovaliutos, viešasis adresas, tačiau neįmanoma nustatyti jo tapatybės. Paprastai ieškinio pareiškimo atveju, ieškovas visada žino, kas yra konkretus atsakovas, nes ieškovas arba pats turi informacijos apie tai, kas pažeidė jo teises, arba valstybė gali padėti jam tai išsiaiškinti. Tačiau vykstant šiuolaikinių technologijų plėtrai, gali susiklostyti situacijos, kai teisės pažeidimas bus padarytas atsakovo, kurio tapatybė nebus nustatyta. Pavyzdžiui, gali susiklostyti situacijos, kai yra žinoma, kurioje kriptografinėje piniginėje yra kriptovaliutos, tačiau nežinoma, kam jos priklauso. Tokiu atveju susiduriama su nežinomo atsakovo problematika. Užsienio teismų praktika patvirtina, kad tai gana dažni atvejai, kai norima areštuoti atsakovui priklausančias kriptovaliutas, bet konkrečiai nėra žinomas asmuo, kuriam kriptovaliutos priklauso.

Šiuo atveju reikia paminėti, kad bendrosios teisės tradicijoje tam tikrais atvejais

⁵¹ “Ontarijo Aukštesniojo Teisingumo Teismo 2022 m. vasario 22 d. nutartis“, *supra note*, 46, 24 punktas.

⁵² Raskin, *supra note*, 1: 1003.

atsakovu yra įtraukiamas nežinomas atsakovas (angl. *Person(s) Unkown*)⁵³, įprastai tai daroma siekiant pritaikyti laikinąsias apsaugos priemones. Nors iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad tokia galimybė suteikia papildomo lankstumo vykdant teisingumą, tačiau užsienio teismų praktika atskleidžia, jog tai sukelia daug praktinių problemų sprendžiant bylas. Antai Jungtinės Karalystės teismų sprendimuose matyti, jog teismai pripažįsta, kad kai atsakovai yra „nežinomi asmenys“, labai dažnai bus neįmanoma pasiekti reikšmingos pažangos bylinėjantis, nes nėra asmens, kuriam būtų galima įteikti procesinius dokumentus. Tiesa, procesiniai dokumentai gali būti įteikiami ne tik asmeniškai, tačiau vis tiek išlieka atsakovų neįsitraukimo į procesą problema. Todėl nenuostabu, kad ieškovai dažnai nusprendžia nepatirti jokių papildomų bylinėjimosi išlaidų, siekdami teismo sprendimo, kuris jiems neduos jokios naudos⁵⁴. Manytina, kad galimybė tęsti procesą nežinant atsakovo tapatybės, be kita ko, siejama ir su tuo, kad bendrosios teisės tradicijos teismai laikosi požiūrio, kad nors atsakovas pradinėje ieškinio pareiškimo stadijoje yra nežinomas, tačiau visada išlieka tikimybė identifikuoti atsakovą vėlesnėse stadijose⁵⁵. Autoriaus nuomone, toks požiūris kritikuotinas, kadangi nežinomų atsakovų statusas būdingas bylose, kuriose atsakovai veikia nesąžiningai⁵⁶, jie tikslingai siekia išlikti nežinomi, nes dalyvavimas teismo procese jiems nesuteiktų jokių privalumų, o priešingai – tik sukeltų neigiamas pasekmes.

⁵³ Tikslumo dėlei pažymėtina, kad kai kurie Jungtinės Karalystės teisininkai išskiria nežinomų atsakovų kategorijas: 1) nežinomi atsakovai, kurie gali būti identifikuojami, tačiau šiuo metu nežinomi jų duomenys (vardai, pavardės, asmens kodai); 2) nežinomi atsakovai, kurie negali būti ir nebus identifikuojami; 3) asmenys, kurie atliks arba labai tikėtina, kad atliks neteisėtus veiksmus civilinės teisės prasme, tačiau šiuo metu šie asmenys yra nežinomi (Dan Tench, „Into the Unkown. Taking action against „Persons Unkown“. Pranešimas konferencijoje White Paper Defamation Conference, 2021 m. rugpjūčio 30 d., žiūrėta 2022 m. rugsėjo 5 d. https://docs.whitepaper.co.uk/DF_21_L1_PP_Dan-Tench.pdf).

⁵⁴ „Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2012 m. lapkričio 12 d. nutarties byloje *Stone and Anor v WXY (Person Or Persons Unknown)* [2012] EWHC 3184 (QB)“, 4 punktas, žiūrėta 2022 m. gegužės 21 d., <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2012/3184.html>

⁵⁵ „Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 11 d. nutartis byloje *LJY v Person(s) Unkown* [2017] EWHC 3230 (QB)“, 50 punktas, žiūrėta 2022 m. gegužės 21 d., <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2017/3230.html>.

⁵⁶ Pavyzdžiui, vienoje byloje viešai žinomas asmuo (ieškovas) buvo šantažuojamas nežinomo asmens (atsakovo). Atsakovas išsiuntė ieškovui laišką registruotu paštu, kuriame reikalavo pervesti 50 000 svarų atsakovui, priešingu atveju atsakovas paskelbs su ieškovu susijusią kompromituojančią informaciją, susijusią su tariamai ieškovo padarytais nusikaltimais prieš klientus. Ieškovas teigė, kad tai yra šmeižtas ir jis niekada neatliks minėtų veiksmų, o tokios informacijos paskleidimas sužlugdytų jo karjerą, todėl kreipėsi į teismą prašydamas uždrausti nežinomam atsakovui paskleisti šią informaciją (Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 11 d. nutartis, *op. cit.* 56). Kitoje byloje Jungtinės Karalystės Aukštasis teisingumo teismas uždraudė nežinomiems atsakovams skelbti informaciją, neteisėtai gautą iš ieškovo informacinių technologijų sistemų. Nežinomi atsakovai neteisėtai gavo prieigą prie ieškovo informacinių technologijų sistemų ir gavo nemažą kiekį informacijos iš ieškovės. Šią informaciją atsakovai pagrasino paviešinti, nebent bus sumokėta labai didelė suma („Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 6 d. nutartis byloje *Clarkson Plc v Person Or Persons Unknown* [2018] EWHC 417 (QB)“, žiūrėta 2022 m. gegužės 21 d., <https://www.bailii.org/ew/cases/EWHC/QB/2018/417.html>).

3.2.1. Jurisdikcijos problema

Nežinant, kam priklauso privatusis raktas, visų pirma susiduriama su jurisdikcijos problema. Pagal bendrąją taisyklę, įtvirtinančią atsakovo apsaugos standartą, ieškinyi turi būti pareiškimas pagal atsakovo gyvenamąją vietą. Toks reglamentavimas grindžiamas principu *actor sequitur forum rei* ir yra visuotinai pripažįstamas tiek nacionaliniu (CPK 29 straipsnis), tiek tarptautiniu lygmeniu (pavyzdžiui, Briuselis Ia reglamento⁵⁷ 4 straipsnio 1 dalis). Taigi, bene svarbiausia problema, su kuria susiduriama nežinant atsakovo identiteto, yra civilinės bylos jurisdikcijos ir teisingumo klausimai. Nežinant atsakovo gyvenamosios vietos ar buveinės adreso, nėra aišku, kuris teismas ir kurioje valstybėje turi teisę nagrinėti bylą.

Užsienio teisės doktrinoje teigiama, kad egzistuoja kelios jurisdikcijos rūšys: pirmą, *in personam* jurisdikcija, kuri yra nukreipta į asmenį⁵⁸. Antra, *in rem* jurisdikcija, kurios atveju teismas ketina priimti sprendimą dėl daikto, arba esančio valstybės teritorinėse ribose, arba daiktas yra susijęs su šia teritorija. Trečia, *quasi in rem* jurisdikcija, ši jurisdikcijos forma egzistuoja, kai teismas siekia priimti sprendimą dėl daikto, kai ieškinių pagrindas nesusijęs su daiktu. Pavyzdžiui, teismui taikant vertybinių popierių areštą, siekiant patenkinti sprendimą dėl delikto užsienio valstybėje⁵⁹.

Sprendžiant bylą, kurios objektas yra bitkoinai, doktrinoje teigiama, kad reikia laikytis *in rem* jurisdikcijos. Teigiama, kad bitkoinai turėtų būti priskiriami prie materialių daiktų kategorijos jurisdikcijos prasme⁶⁰. Vadovaujantis tokiu aiškinimu, ieškinyi turėtų būti reiškiamas pagal daikto (kripto valiutų) buvimo vietą. Kyla klausimas, kaip nustatyti, kurioje vietoje yra kripto valiutos, nes, kaip jau minėta, daugumos kripto valiutų operacijų esmę galima įvardyti kaip atitinkamos vietos pasikeitimą operacijų knygoje, kuri egzistuoja tik kompiuterių tinkle, o ne konkrečios valstybės teritorijoje. Atsakant į šį klausimą, turėtų būti vadovujamasi privačiojo rakto kriterijumi. Doktrinoje teigiama, kad daikto buvimo vieta laikytina ta, kur teismas turi prieigą prie privačiojo rakto⁶¹. Taigi, net ir nežinant atsakovo identiteto, jurisdikcijos klausimai sprendžiami pagal privačiojo rakto nuosavybės kriterijų. Vis dėlto toks jurisdikcijos nustatymo būdas yra galimas tik bendrosios teisės tradicijoje. Pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso taisyklės, kaip jau minėta, nežinomas atsakovas negali būti įtrauktas į bylą. Ieškinyje nenurodžius atsakovą identifikuojančių požymių, nustatomas trūkumas, o šio trūkumo neištaisius, ieškinyi turėtų būti grąžintinas ieškoviui.

⁵⁷ „Europos Parlamento ir Tarybos 2012 m. gruodžio 12 d. reglamentas (ES) Nr. 1215/2012 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų civilinėse ir komercinėse bylose pripažinimo ir vykdymo (nauja redakcija). [2012] OL 351“, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 15 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/ALL/?uri=CELEX%3A32012R1215>.

⁵⁸ *In personam* jurisdikcijos užuomazgas galima surasti Anglijos teisėje, kurioje buvo taikomas specifinis teismo raštas (angl. *writ of capias ad respondendum*), kuriuo galima atvesdinti atsakovą, kuris neatvyko į teismo posėdį (plačiau žr. Raskin, *supra note*, 1: 984).

⁵⁹ *Ibid.*, 984–985.

⁶⁰ *Ibid.*, 1002.

⁶¹ *Ibid.*, 1003.

3.2.2. Procesinių dokumentų įteikimo problema

Net jeigu būtų pradėta civilinė byla nežinomam atsakovui, bylos nagrinėjimo metu būtų susiduriama ir su procesinių dokumentų įteikimo problematika. Lyginamuju aspektu paminėtina anglosaksų tradicija. Pavyzdžiui, Jungtinės Karalystės reglamentavimas dėl dokumentų įteikimo nežinomiems asmenims gali atrodyti kiek neįprastas kontinentinės teisės valstybėms. Antai Jungtinės Karalystės civilinio proceso taisyklių (angl. *Civil Procedure Rules*) 55.6 (b) taisyklė nurodo, kad byloje atsakovų ne teisėto naudojimosi svetimu žemės sklypu, nežinomiems atsakovams procesiniai dokumentai gali būti įteikti, pavyzdžiui, įstačius kuolus į žemę gerai matomose vietose ir prie kiekvieno kuolo pritvirtinant ieškinio kopijas⁶². Minėtos teisės normos yra taikytinos teismų praktikoje⁶³. Be to, teismų praktikoje galima rasti įvairių kitų „išradingų“ procesinių dokumentų įteikimo būdų nežinomiems atsakovams. Pavyzdžiui, vienoje byloje teismas buvo įpareigojęs ieškovą maksimaliai siekti identifikuoti atsakovų tapatybę, pavyzdžiui, kreiptis į žiniasklaidos priemones⁶⁴. Kitais atvejais teismai siūlo naudoti alternatyvų įteikimo būdą išsiunčiant nežinomam atsakovui e. laišką ar susisiekti kitais „kanalais“, jeigu turima informacijos, kad taip pavyks pasiekti atsakovą⁶⁵. Pavyzdžiui, byloje, kurioje nežinomas atsakovas šantažavo ieškovą, teismas pasinaudojo laikinai veikiančiu atsakovo nurodytu telefono numeriu ir išsiuntė nutarties esmę su įpareigojimu atsakovui identifikuoti save ir nurodyti adresą, kuriuo įteiktini dokumentai, priešingu atveju bus priimtas sprendimas už akių (angl. *default judgment*)⁶⁶. Su dokumentų įteikimo problema susidūrė ir tie teismai, kurie sprendė bylas dėl nežinomiems asmenims priklausančių kriptovaliutų⁶⁷. Tokie Jungtinės Karalystės teismų praktikos pavyzdžiai patvirtina, kad Lietuvos CPK reglamentuotas dokumentų įteikimas viešo paskelbimo būdu naudojant pranešimą specialiaame internetiniame tinklapyje (CPK 130 straipsnio 3 dalis) yra labai naudingas instrumentas, leidžiantis kovoti su nesąžiningais atsakovais.

Svarstant hipotetiškai, net jeigu pagal Lietuvos Respublikos civilinio proceso

⁶² Jungtinės Karalystės civilinio proceso taisyklių 55.6 taisyklės tekstas anglų kalba: *where, in a possession claim against trespassers, the claim has been issued against 'persons unknown', the claim form, <...> must be served on those persons by placing stakes in the land in places where they are clearly visible and attaching to each stake copies of the claim form, particulars of claim and any witness statements in a sealed transparent envelope addressed to 'the occupiers'* („Jungtinės Karalystės civilinio proceso taisyklės“, žiūrėta 2022 m. rugsėjo 5 d. <https://www.justice.gov.uk/courts/procedure-rules/civil/rules/part55#55.6>).

⁶³ „Jungtinės Karalystės Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 20 d. nutartis byloje *Cameron (Respondent) v Liverpool Victoria Insurance Co Ltd (Appellant)* [2019] UKSC 6“, 15 punktas, žiūrėta 2022 m. gegužės 21 d., <https://www.supremecourt.uk/cases/docs/uksc-2017-0115-judgment.pdf>.

⁶⁴ „Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2015 m. sausio 29 d. nutartis byloje *Kerner v WX and Anor*, [2015] EWHC 178 (QB)“, žiūrėta 2022 m. gegužės 21 d., <https://www.casemine.com/judgement/uk/5a8ff71e60d03e7f57ea7d43>.

⁶⁵ „Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 11 d. nutartis“, *supra note*, 56, 51 punktas.

⁶⁶ *Ibid*, 52–56 punktai.

⁶⁷ „Anglijos ir Velso Aukščiausiojo Teismo 2021 m. balandžio 26 d. nutartis“, *supra note*, 49.

taisyklės ir būtų galima įtraukti į bylą nežinomą atsakovą, toks teismo procesas būtų formalus, nes nežinomas atsakovas nežinotų apie prieš jį pradėtą procesą. Tokių bylų nagrinėjimas nėra orientuotas į teisingą bylos išsprendimą⁶⁸, be to, skatina nereikalingo teismo proceso išlaidas. Dėl šios priežasties į civilinę bylą taip pat neverta įtraukti nežinomą asmenį ir kitu statusu, pavyzdžiui, trečiuoju asmeniu, nepareiškiančiu savarankiškų reikalavimų.

3.2.3. Priverstinis vykdymas nežinant asmens tapatybės

Pagal CPK 633 straipsnio 1 dalį, vykdymo proceso šalys yra išieškotojas ir skolininkas. Skolininkas yra asmuo, kuris privalo atlikti vykdomajame dokumente nurodytus veiksmus arba susilaikyti nuo vykdomajame dokumente nurodytų veiksmų atlikimo (CPK 642 straipsnio 1 dalis). Akivaizdu, kad, negalint nustatyti tikslios skolininko tapatybės, priimtas teismo sprendimas negalės būti priverstinai įvykdytas, nes antstolis negali vykdyti teismo sprendimo prieš nežinomą asmenį.

Pažymėtina, kad asmenys, tiesiogiai dalyvaujantys kriptovaliutų rinkoje, kuri remiasi decentralizavimo ir anonimiškumo principais, turėtų prisiimti visą riziką, susijusią su kriptovaliutų operacijomis. Tokie asmenys žino arba turi žinoti, kad tokių operacijų valstybė nekontroliuoja ir, esant poreikiui, negali apsaugoti pažeistų asmens teisių. Lygiai taip pat, kaip ir valstybė teisės aktais negali reikalauti iš asmenų neįmanomų dalykų (lot. *lex non cogit ad impossibilia*), taip ir asmuo negali reikalauti iš valstybės to, kas yra objektyviai neįmanoma. Taigi, asmenys, kurių teisės buvo pažeistos, turi įsivertinti ne tik kriptovaliutų rinkos riziką, bet ir atkreipti dėmesį į tokių ginčų bylinėjimosi problematiką.

Išvados

Esminiai bitkoino požymiai, kurie kelia problemų, siekiant įgyvendinti teisminę gynybą civilinėse bylose, yra decentralizavimas ir anonimiškumas. Decentralizavimui būdinga tai, kad jokia centralizuota institucija neprižiūri ir nekontroliuoja bitkoinų mokėjimo sistemoje atliktų operacijų, kurios yra negrįžtamos. Anonimiškumui būdinga tai, kad blokų grandinėje fiksuojamos operacijos yra anoniminės, tačiau jos yra matomos ir registruojamos bei yra anoniminės tik tiek, kiek privačiojo rakto savininkas nežinomas.

Bitkoinai gali būti nuosavybės objektu, todėl byloje dalyvaujantis asmuo gali prašyti juos priteisti iš kito asmens arba perduoti kito asmens nuosavybėn. Taip pat gali būti teikiami procesiniai prašymai taikyti laikinąsias apsaugos priemones, įpareigojant atsakovą neperduoti bitkoinų kitų asmenų nuosavybėn.

Atsižvelgiant į skirtingas civilinių bylų, kuriose sprendžiama dėl bitkoinų, išnagrinėjimo perspektyvas, tikslinga atskirti dvi skirtingas situacijas. Pirma, situacijos, kuriose yra duomenų apie asmens tapatybę, kuriam priklauso privatusis kriptografinis

⁶⁸ Taip pat svarstyti dėl tokių bylų nagrinėjimo atitikties Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje suformuotiems teisės į teisingą teismą standartams, tačiau tai nėra šio mokslinio tyrimo objektas.

raktas. Tokiais atvejais civilinė byla gali būti nagrinėjama ir priimtas teismo sprendimas gali būti sėkmingai įvykdytas. Antra, situacijos, kuriose nėra žinoma asmens tapatybė, kuriam priklauso privatusis raktas. Tokiais atvejais susiduriama su civilinio proceso iššūkiais nuo civilinės bylos iškėlimo iki priverstinio vykdymo stadijos. Šiuo atveju valstybė negali užtikrinti asmens teisių gynybos.

PROBLEMATIC ASPECTS OF CIVIL LITIGATION INVOLVING BITCOIN

Artur Doržinkevič

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *This article analyzes the main problems encountered in civil proceedings dealing with bitcoin. It is possible to distinguish two main features of bitcoin, on the basis of which certain problems arise in the civil procedure: decentralization and anonymity. In light of the aforementioned traits of bitcoin, this study analyzes international legal doctrine and case law that has dealt with bitcoin or other cryptocurrencies. One of the key issues that the courts have to deal with is deciding whether bitcoin can be the subject of property rights. The author argues that the main distinguishing feature that characterizes the ownership of a bitcoin is the ownership of the private key of the cryptocurrency. Considering the different perspectives of handling civil cases involving bitcoins, the article discusses two different situations: first, situations involving the identity of the person who owns the private bitcoin key; second, situations where the identity of the person who owns the private key is not known. According to the author, in the second case, challenges in the civil procedure will be faced from the initiation of the civil case to the enforcement stage.*

Keywords: *cryptocurrency, bitcoin, civil procedure.*

Artur Doržinkevič, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos Privatinių teisės instituto doktorantas. Mokslinių tyrimų kryptys: civilinis procesas, civilinė teisė.

Artur Doržinkevič, PhD Candidate at the Institute of Private Law at the Law School at Mykolas Romeris University. Research interests: civil procedure, civil law.